

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

”Clas Ohlsons levande minne”

”Minnet av en av byns störste söner”

”En dalmas med näsa för affärer”

”Clas Ohlsons stoft ligger bredvid toaletten”

Clas Ohlson startade ett företag i Insjön när han var 23 år gammal. Det började som ett enmansföretag och har nu vuxit till ett imperium, och nya butiker öppnar varje år. Som människa har han lämnat markanta spår efter sig i det lilla samhället i Dalarna. Här berättas om hans liv, hans minne och tvisten om hans grav.

Södertörns högskola, Journalistik och multimedia
C-projekt i form av artikelserie, HT 2006
Anna Thunander, JMMH04
Handledare Kajsa Olsson
Examinator Christian Andersson
Opponent Jannike Runquist
Tecken: 25 318

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Register

Reportage: ”Minnet av en av byns störste söner” (8 105 tecken)	Sida 3
Personporträtt: ”En dalmas med näsa för affärer” (12 610 tecken)	Sida 7
Faktaartikel: ”Clas Ohlsons stoft ligger bredvid toaletten” (4 603 tecken)	Sida 13
Arbetsrapport	Sida 15
Källförteckning	Sida 17

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Reportage: Minnet av en av byns störste söner

Strax söder om Leksand i Dalarna ligger orten Insjön i Åhls socken. Ett område som satts på kartan över företagssverige, genom att ha fostrat entreprenörer bakom bland annat Åhlén & Holm, Kocks kryddor och Clas Ohlson. Nästa år firar Clas Ohlson AB nittio år. Insjöns förberedelser inför jubileumsåret innefattar ett museum, en bok och en park.

Ett företag med möjligheter

I Insjön lyser ljusslingorna mot de faluröda väggarna upp i vintermörkret. Det är i mitten av december, men ingen snö har fallit på marken ännu. Stjärnor och ljusstakar i fönstren vittnar om att julen är på väg. På Clas Ohlsons parkering är det svårt att hitta en plats. Julklappshandlare kommer med påsar i händerna ut i mörkret från den varmt upplysta butiken. Inne i affären går köpsugna strosare genom raderna av varor. Ljusslingor, stjärnor och ljusstakar finns i hyllorna på julavdelningen till vänster om ingången. Det här är den största Clas Ohlsonbutiken. Insjön som utgör sydöstra delen av Leksands kommun, är Clas hemort med 2 500 invånare. Butiken räknas till en av de största turistattraktionerna i Dalarna och lockar 600 000 besökare om året. För att få perspektiv kan nämnas att Kolmårdens djurpark under år 2004 hade 473 000 besökare. I Clas Ohlsons utbud finns allt från elektrisk knivslip till fotbollsdräkt, från röjsåg till mobiltelefon. Företagets profil betonar starkt rötterna i Insjön och Dalarna. Detta har satt bygden på kartan, och invånarna är väl medvetna om allt som Clas Ohlson betytt för Insjön och Åhls socken.

Clas Ohlsons centrallager ligger omgivet av skog, en bit bort från butiken. Det imponerande bygget som är ritat av Benny Agnas har inneburit arbetstillfällen för en stor del av ortens befolkning. Dessutom lockas ytterligare arbetskraft till området. Nu i juletider står en belyst julgran uppe på taket av den stora byggnaden. Från höjderna runt omkring kan man se den på långt håll, som en lysande markör mitt bland de mörka trädkropparna. Företaget har än i dag en stark koppling till Åhls socken och Insjön, och allt som oftast kommer brev till företaget adresserade ”Clas-i-sjön”. Inga problem, breven kommer fram.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Entreprenörsandan

Man kan fråga sig hur ett så pass litet område som Åhls socken kan ha producerat företagsledare bakom så stora företag som Åhléns och Clas Ohlson. Stenåke Petersson på Släktforskarnas Hus menar att grannsocknarna inte alls präglas av samma anda. På initiativ av Åhls Hembygdsförening deltar han i en studiecirkel som undersöker företagandet i socknen under 1900-talet. Han berättar att Insjön har haft mer än 800 företag genom åren. En siffra som överraskar, men Stenåke har några teorier.

– Självklart sporrades många av Johan Petter Åhlén och Erik Holms framgångar med Åhlén & Holm, sedermera Åhléns, som startades 1899.

En annan tanke han nämner är att invånarna i Åhls socken sedan flera hundra år brutit malm, ibland vid sidan av sitt jordbruk. Stenåke påpekar att tekniken vid malmbrytningen och logistiken i transporterna till och från bruken i ovansiljan bäddade för det som skulle komma.

– Det gav också tidigt människorna idén till en ytterligare inkomst, vilket inspirerade nytänkande.

Företagandet i Insjön har också järnvägen att tacka. I slutet av 1800-talet öppnades sträckan Borlänge – Insjön, vilket för företagen innebar större tillgänglighet.

Insjöbibeln

Varje år i augusti inträffar Insjödagen, ett festtillfälle som lockar många besökare. Marknad, mat, öltält och aktiviteter för barn och vuxna, såsom motorcrossuppvisningar och dykövningar. Dessutom släpps årets nya Clas Ohlson-katalog. ”Insjöbibeln” som den har kommit att kallas, levereras till publiken vid en bestämd tidpunkt från en lastbil på butikens parkering. Tidigare på dagen har barnen stått och med stora ögon väntat på att godisregnet ska börja. På kvällen är situationen liknande, men denna gång är det den nya Clas Ohlson-katalogen som står i centrum. Ortens barn har kommit på sina cyklar och står redo inför Insjödagens avslutning klockan 18 – Insjöbibeln. Årets nyheter, ändringar i utbudet, alla vill veta vad som händer. När luckan på lastbilen öppnas är barnen de första att plocka på sig 10-15 stycken var. Sedan lastar de på sina cyklar för att sälja katalogerna till familj och vänner för en liten slant. Entreprenörskapet börjar tidigt i Insjön. Katalogen trycks i drygt 4 miljoner exemplar och innehåller information och cirka 15 000 artiklar i sortimentet.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Hur fyller man ett museum?

En del av arbetet inför 90-årsjubileet av företaget vilar på Lars Henricssons axlar. Lars, sedan länge anställd på Clas Ohlson, planerar just nu ett Clas Ohlson-museum. Han har fått ansvaret att sätta ihop en grupp som ska arbeta fram formen. Till hjälp har han bland annat några personer från museivärlden, som har större erfarenhet än han på området.

– Största utmaningen är vad man ska fylla museet med, berättar han.

Plats, storlek och innehåll ligger fortfarande på skissbordet men Lars Henricsson har en preliminär tidsplan.

– Det är mitt mål att museet står klart någon gång i april 2008.

Klasparken

Även om ljusstimmarna är få planteras buskar och träd, och sakta börjar bilden av den färdiga parken bli tydlig. Mitt emot Handelsbankens kontor och bredvid den gamla brandstationen ligger ytan som nu grävs upp och formas efter en idé som barn kommit fram med. Endast en fem minuters promenad från Clas Ohlson-butiken, och precis på den plätt där småskolan brukade ligga för många år sedan. Clas Ohlsons dotter Mary Ohlson Haid, numera bosatt i Schweiz och gammal elev på småskolan, ville göra Insjön vackrare. Tillsammans med Åhls Hembygdsförening överlät hon förslagen åt de unga i området. Barnen i skolan fick som uppdrag att göra teckningar som tävlingsbidrag, och den vinnande klassen hade ritat en park. De vann 10 000 kronor, pengar som Mary Haid bistod med. Första spadtaget togs i augusti 2006 inför en folksamling, och nu är arbetet i full gång och förväntas vara klart under året. Landskapsarkitekt Peder Melin har designat parken som ska prydas av skulptören Mats Lodéns verk, och självklart kommer barnen att ges en plats att leka och koppla av. Vad gäller namnet har omgivningen skämtsamt döpt parken efter Mary. Smeknamnet Haid Park är redan en generell benämning, även om Småskoleparken också tagits upp som förslag. Mary själv ser hellre att hennes far får hedra platsen och föreslår kort och gott Klasparken eller Clases park, vilket verkar bli det officiella namnet.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Boken om Clas

Johan Pellas, journalist och egen företagare, kommer in från iskall blåst och regn som piskar utanför fönstren på Siljans konditori, beläget i centrala Leksand. Sedan en tid har han forskat och samlat information kring Clas Ohlson, personen och företagen. Han berättar om utmaningarna. Det var Mary Ohlson Haid och hennes son Björn som för mer än ett år sedan gav honom i uppdrag att skriva en bok om Clas. Johan Pellas påpekar att det märkligt nog saknas en historisk beskrivning i skrift, och att en bra bit av jobbet därför består av intervjuer.

– Det har inte varit helt lätt, det gäller ju att få tag på dem som kände honom personligen innan den generationen blir för gammal.

Clas Ohlson gick bort 1979, och detaljerade minnesbilder från hans tid på företaget och i området kan blekna efter så lång tid. Johan Pellas berättar att även om merparten av invånarna på orten har en relation till Clas på ett eller annat vis, är många försiktiga och känner att de inte kan bidra med något viktigt.

– Man måste lirka lite, så kommer historierna fram. Det ska ju vara intressant läsning.

Boken väntas komma ut under första halvåret av 2007, och kommer att tryckas i 20 000 exemplar. Den ska förutom att säljas i butikerna även ges till personalen.

Clas Ohlson och Insjön är uppenbarligen starkt sammanlänkade, invånarna hjälps åt för att minnet av grundaren inte ska tyna bort allt eftersom åren går. Jubileumsåret 2008 innebär 90 år sedan företaget först tecknades av en 23-årig Clas och hans halvbror Emil. Minnet av ”Clas-i-sjön” är i högsta grad levande, och spåren finner man lätt genom att ta en promenad genom hans hemort Insjön.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Personporträtt: En dalmas med näsa för affärer

Nämner du Clas Ohlson ser många en neonskylt eller en katalog framför sig. Andra kanske vet att han kommer ifrån Dalarna, och några kan till och med ha besökt den första och största Clas Ohlsonbutiken i hans hemort Insjön. Nämner du Clas Ohlson för invånarna i Insjön, märker du snart att ”farbror Clas” är en bekant till alla, en arbetsgivare åt många och en legend för de flesta.

Ett av de första intrycken som möter den som hör sig för om Clas Ohlson, är att alla tyckte om honom och det han stod för. Hans egenheter, raka sätt och öga för nya möjligheter har inspirerat befolkningen, och en inneboende stolthet för den initiativrike dalmasen är tydlig. Alla känner någon som känner någon som träffat honom. Vissa har rent av kort pratat med honom eller sett honom glida förbi på gatan i någon av sina fina bilar, eller den lilla Folkan som han hellre drog runt i till vardags. Försök att försiktigt föra in samtalet på avundsjuka, excentriska beteenden eller snobbism, och du går bet. Han är ”farbror Clas” som nästan egenhändigt gjorde något stort för sin hemort.

Clas föräldrar

Från Heden i Åhls socken kom Långbergs Olof Andersson, en gårdsägare och jordbrukare som drygade ut kassan genom att göra ströjobb i orten. År 1890 gifte han sig med Brita Andersdotter, en änka som hade en son på fem år från det tidigare äktenskapet. Clas föräldrar fick tillsammans sju barn, varav de två yngsta döttrarna avled före tre månaders ålder. Clas var mellanbarn och den tredje i ordningen. Alla syskon förutom Clas föddes i Åhls socken på Rolandsgården i Sätra, där man fortfarande kan se den stora vita byggnaden som står kvar och blickar ut över Insjön. I ett par år bodde familjen några kilometer bort mot Falun, i Aspeboda, där Clas föddes i september 1895 och tillbringade sitt första år. De flyttade sedan tillbaka till Rolandsgården och bodde där i många år framöver. Det var på den gården Clas följde sin storebror Arvids exempel och började meka med cyklar. Något som skulle komma att bli hans första steg mot det internationella företag som idag bär hans namn. På den tiden gick de flesta i skolan i sex år, och så även Clas. Efter sina år i Sätra skola vidareutbildade han sig inte, utan hade ett extrajobb på sin kusins och morbrors

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

postorderfirma Åhlén & Holm. I tider av arbetsbrist hade de flesta i bygden tagit anställning där, och Clas far Olof var deras förste anställda. Olof skulle flera år senare bli lagerchef på sin sons företag. Då Åhlén & Holm år 1915 flyttade till Stockholm följde Clas också med, men trivdes inte i storstaden och kom hem igen efter några månader. Han hade förlorat brodern Arvid året före, och bestämde sig i stället för att ta över dennes cykelverkstad. Men montering och service av cyklar var bara lönsamt under de varma månaderna, och han fick lov att fundera ut sätt att skaffa sig en ytterligare inkomst.

Clas och postorder

En lång och spenslig Clas visade tidigt talang för teckning och montering, och hans intresse för teknik skulle snart visa sig vara en fördel. Han älskade tekniska handböcker, men hade svårt att få tag på dem eftersom Insjön inte hade någon bokhandel. En postorderidé började gro, och Clas hörde så småningom av sig till olika förlag för att få veta vilka teknikböcker som erbjöds i deras sortiment. Han samlade ihop de mest intressanta, vilka utgjorde hans första sortiment, och sände in en annons och tjugo kronor till tidningen Triumf i Uppsala. För pengarna från hans första beställningar, 365 kronor, kunde han låta trycka en katalog. I ett litet rum på Rolandsgården trängdes nu Clas postorderfirma och cykelverkstad. Spax verkstad, som lokalen kom att kallas, skulle bli ännu trängre då halvbror Emil som var typograf, började använda halva lokalen till sitt tryckeri. På sommaren 1918 registrerade bröderna Clas Ohlson & Co, men gick snart skilda vägar eftersom deras verksamheter var såpass omaka. Spax verkstad och stallet har flyttats och kan besökas på gammelgården på Vattberget i Insjön. Flytten dit skedde eftersom huset i sig är gammalt och intressant. Företagets första år var en milstolpe i Clas liv även på andra vis.

Kärleken till familjen och tekniken

Elsa Springfieldt växte upp i en stor familj, i ett rött litet hus beläget på en slänt inte långt från Clas barndomshem. Huset är nu utbyggt och ladan riven, och hennes förra hem har blivit Sättras bystuga, det vill säga ortens samlings- och festlokal. Samma år som firman Clas Ohlson & Co startades, hölls ett novemberbröllop för Clas och Elsa. Hon var då 19 år. Året därpå födde paret en flicka som de döpte till Mary efter den

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

populära skådespelerskan från Canada, Mary Pickford. Nästföljande år föddes hennes lillebror Klas Tore som skulle komma att bli verkställande direktör för företaget efter att hans pappa slutligen dragit sig tillbaka. När man idag frågar människor i området om Elsa kommer många ihåg henne som en förnäm och tjugsig dam, som levde ett enkelt liv i sitt äktenskap med Clas. I bygden kallades paret för farbror Clas och Fru Ohlson.

År 1921 flyttades verksamheten till en större lokal, och Clas anställde två personer för att klara av beställningarna. Han tog cykeln på sommaren och skidorna på vintern för att ta sig till sin nya butik som låg alldeles intill tågstationen på Övre Heden. När affärerna började gå lite bättre skaffade han sig istället en motorcykel med sidovagn. På den susade hela familjen fram. På tjugotalet bestämde han sig till slut för att ta körkort hos landsfiskalen. Hans dotter Mary Ohlson Haid berättar i sin bok ”Den långa vägen hem” hur det kunde gå till att köra upp på den tiden. Med sitt fotografi i handen hade Clas stått utanför landsfiskalens kontor och frågat: ”Vart ska vi åka nu då?”, varpå han fått till svar: ”Ja vi åker väl till August på sågen, så kanske vi blir bjudna på en grogg.” Clas bilar är något som många i Insjön främst minns med honom, i synnerhet en viss crèmegul Mercedes årgång 1965.

Framgång fordrar flytt

Firmans framgång stegade i snabb takt och 1925 var det dags för familjen Ohlson att flytta till en större bostad. Clas byggde då ett vitt stenhus som låg på andra sidan spåren från tågstationen, mitt emot den lokal där han fram till då haft firman. Bottenvåningen fick agera lager och kontor, och familjen flyttade in på övervåningen. Mary skriver i sin bok att hon var fascinerad över det nya huset som hade fint piano och vattenklosett som man kunde spola. 1927 föddes nästa lillebror, Kurt Roland. Han blev inte äldre än åtta månader.

Familjen blev efter fem år i det nya huset tvungna att flytta igen, eftersom verksamheten hade vuxit så pass att även övervåningen behövdes till firman. Företagets sortiment hade nu utökats med bland annat kameror, flygplansmodeller, konstnärsmaterial, radioapparater och Clas personliga favorit, klockor. Han hade många intressen och

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

färdigheter, och kallade sig själv för ”polimas”; en mas som är mångsysslare. Han mekade med olika apparater, hade en talang för att måla tavlor, älskade naturen och tyckte mycket om att fiska i sjön. Vänner och familjemedlemmar berättar även att han lär ha roat sig med att varje sommar fånga och tämja två ekorrar.

Clas beskrivs som en respektingivande ledare och en hårt arbetande människa, en ståtlig man i grå kostym och runda glasögon. Han tyckte om komma ut från kontoret att vistas bland de anställda, något som uppskattades och nämns ofta än i dag. Clas Ohlson krävde mycket av sig själv och andra, och uppskattade punktlighet. Enligt en anekdot från Mary Ohlson Haid's bok bar hennes far två armbandsur på vardera handled, och sålde en av klockorna till en anställd för ett förmånligt pris eftersom denne ofta var sen.

Leif Franz, gymnasielärare i Leksand och god vän till Mary Haid och familjen, kommenterar Clas Ohlsons framgångar:

– Kundkretsen för butik var liten, folk reste inte. Hade inte postorderidén kläckts hade det varit kört.

Han menar även att en del av Clas snillrikhet var att inte expandera för snabbt, och riskera att överbelamras. Istället lät han företaget utvecklas i lugn takt.

– Det var ju främst ett postorderföretag så länge Clas Ohlson levde, och blev först senare butiksverksamhet i stor utsträckning.

Elsa Ohlson

Runt samma tid blev hustru Elsa svag. Hon lades in på sjukhus och fick vara kvar där under de följande tre åren. Det visade sig att hon hade tuberkulos, en infektionssjukdom som angripit lungorna och ryggen. Symtom för sjukdomen är blodiga hostningar, feber och utmattning. Efter ett tag märkte läkarna att hon hade njursten, och den ena njuren fick tas bort. Elsa firade sin trettioårsdag på sjukhuset. När hon väl blivit friskförklarad och fick komma hem, var hon tvungen att på nytt lära sig att gå. Ann-Britt Enström berättar om sin faster Elsa.

– Hon var en kvinna med bräcklig hälsa. Under de senare åren hade hon dessutom nedsatt syn.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Historierna låter berätta att Clas roade sig med att skämtsamt reta henne för den dåliga synen. Elsa tyckte inte om att använda sina glasögon, men ingen vet med säkerhet varför. Ann-Britts syster Mona Springfeldt minns en julafton då Clas spelade Elsa ett spratt.

– Faster blev så glad och visade upp den vackra diamantring som fanns inuti paketet. Då Clas berättade att det var en leksaksring i plast skrattade vi allihop.

Familjen Ohlson skaffade sig en sjötomt i Östra Insjön. Sjöhälla, ett rött trähus, kom att bli släktens favoritillhåll om somrarna. Till det huset bjöd Clas in sin personal på middagar och fester, och företaget sägs ha präglats av en familjär sammanhållning på den tiden. Clas kände alla sina anställda vid förnamn. Somliga i släkten tillbringar fortfarande sina somrar i huset.

Företaget blir större

Verksamheten fortsatte att växa, och allt fler lokaler i bygden utnyttjades för exempelvis verkstad eller lagerlokal. 1972 byggdes den butik som än ligger vid riksväg 70, ritad av arkitekten Benny Agnas. I dag är byggnaden avsevärt större än då, och räknar en butiksyta på cirka 2000 kvadratmeter. Företaget har under de senaste tjugo åren vuxit i allt snabbare takt. År 1989 togs företagets första steg utanför Insjön, med en butik i Gallerian på Hamngatan i Stockholm. Vi det laget hade postorderverksamheten expanderat, och norrmännen kunde ta del av Clas Ohlsons sortiment. Snart öppnade en butik även i Oslo. I oktober på företagets 81: a år beslutade Mary Ohlson Haid och dåvarande vd: n att ta Clas Ohlson & Co till stockholmsbörsen. Hon berättar i intervjuer från den tiden att det inte varit ett överilat beslut, utan ett resultat av fem års förberedelser. Hon menar att företaget tidigare hade varit för litet.

På 89 år har företaget vuxit från ett enmansföretag till ett imperium, med ett 60-tal butiker i Sverige, Norge och Finland. Clas Ohlson AB har en årsomsättning i miljardklassen, öppnar 12-15 nya butiker årligen och planerar en nysatsning i Storbritannien inom de närmaste två åren. Clas Ohlson-katalogen trycks i över fyra miljoner exemplar på svenska, norska och finska. Internet tar dock i allt större

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

utsträckning över katalogens roll, och svarar enligt fjolårets siffror för dryga 60 procent av postorderbeställningarna.

Ledaren Clas

Enligt familjevänner Leif Franz var Clas inte mycket för fjäsk.

- Han uppskattade rak kommunikation och ärligt engagemang, säger han.

Leif berättar att Clas ägnade mycket energi åt familjen, och ställde alltid upp med stöd och tid för sina barn och barnbarn. Och för all del skjuts i någon av hans fina bilar. Den crème-gula Mercedes 220s som många i området fortfarande kommer ihåg, såldes senare till arkitekten Benny Agnas. Han har inte velat sälja den, inte ens till Clas Ohlsons familj. Vid bolagsstämman 2002 åkte han dock och hämtade Mary Ohlson Haid, som fick anlända med stil i den fortfarande blänkande bilen som hennes pappa värderade så högt. Släkten har i generationer haft intressen i Clas Ohlson-koncernen. Båda barnen, Mary och Tore, har varit involverade i företaget, Mary är en betydande aktieägare än i dag. Hennes son Björn F Haid, gick i pension i höstas efter mer än 40 år i företaget. Han började som ung med att fotografera varor och skriva texter i katalogen, och slutade som ansvarig för inköp.

Clas slutade aldrig att arbeta, utan fortsatte att komma till butiken varje dag även efter hans son Tore tagit över rollen som verkställande direktör. Ibland för att fundera på nya idéer för företaget, ibland för att diskutera med de anställda. Efter Elsas bortgång 1974 flyttade Clas till ett mindre hus i Tunsta, och levde där sina sista år fram till 1979. Nu ligger han begravd med sin hustru vid Åhls kyrka, medan Insjöns invånare rustar för Clas Ohlson AB:s nittionde födelsedag.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Faktaartikel: Clas Ohlsons stoft ligger bredvid toaletten

Clas och Elsa Ohlsons sista önskan var att begravas och se ut över Östra Insjön och deras sommarbostad Sjöhälla. Men utsikten har blockerats. Några meter från gravarna står nu förrådslokaler och offentliga toaletter. Dottern Mary Ohlson Haid är illa berörd och har ansökt om att få flytta på sina föräldrar, men kammarrätten säger nej.

Twisten kring makarna Ohlsons grav har pågått i flera år. På 70-talet då paret valde ut sin viloplats var utsikten vacker, men nu överskuggas graven av Åhls kyrkoförvaltnings träbyggnader. Mary Ohlson Haid och hennes barn kan inte tänka sig att själva begravas några meter från offentliga toaletter, och har ordnat en ny familjegrav på andra sidan kyrkogården. Men Clas och Elsa får ligga kvar. Det avgjorde kammarrätten i Sundsvall förra året.

Åhls kyrka är belägen bredvid en landsväg som klyver jordbrukslandskapet. Den höga byggnaden i grått och vitt som restes av byggmästare Pehr Schultzberg på 1760-talet står och vakar över kyrkogården. Här ligger makarna Ohlson begravda på den av Clas noggrant utvalda platsen med nummer 1011, belägen på norra delen av kyrkogården. Paret sista önskan var att få vila så de kunde se ut över landskapet med ängar och granar som omger Åhls kyrka, och blicka mot Östra Insjön där deras älskade sommarbostad Sjöhälla ligger.

Landskapet förändras

När Elsa Ohlson gick bort 1974 såg trakten oförändrad ut, men under Clas sista år i livet blockerades gravplatsens utsikt och omgivningen förändrades. Granarna avlägsnades, och i samband med kyrkogårdens utvidgning 1978 uppfördes en så kallad ekonomibyggning cirka fyra meter från graven. Där finns personalrum och dusch, verkstad, lager för urnor och kistor samt offentliga toaletter.

Det sistnämnda verkar ha fått Mary Ohlson Haid och hennes barn att ta illa vid sig. De uppfattar bygget som en skymf mot föräldrarna och gravfriden enligt överklagan

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

till Länsstyrelsen i Dalarnas län. Advokat Gunnar Lundgren som företräder familjen, skriver i sin inlägga till länsrätten: ”Var ligger Insjöns störste man begravd? Jo till vänster om herrtoaletten!”

Riks- och lokalmedier har uppmärksammat tvisten, och i hemmen diskuteras frågan om Clas Ohlsons rättigheter. Många anser att Clas Ohlson, en man som gjort så mycket för Insjön, behandlats respektlöst i det här fallet. Fastighets- och kyrkogårdsnämnden i Åhls församling avlog släktens begäran om förflyttning av parets stoft i juni 2004, och tre månader senare hände samma sak i länsstyrelsen. Mary Ohlson Haid överklagade beslutet och ärendet gick vidare till länsrätten. Sture Olsson, ordförande i Åhls fastighets- och kyrkogårdsnämnd sedan 80-talet, kommenterar den prekära situationen.

– Vi förstår att hon blivit illa berörd vilket självklart är tragiskt. Men begravningslagen är tydlig på punkten om gravfrid, och vi måste följa vad som står.

Begravningslagen tolkas

Enligt begravningslagen får man inte störa gravfriden genom att flytta på stoft eller aska förutom under extrema förhållanden. Det finns prejudicerande fall där rätten låtit flytta på gravar, då det exempelvis handlat om att ett misstag begåtts vid begravningen. Andra omständigheter kan vara om makar eller föräldrar och barn ska förenas, eller att begravning skett på en plats till vilken den avlidne inte har någon anknytning. Ett viktigt krav är också att det är förbestämt vart stoftet eller askan ska flyttas.

Den mening i lagen som väckt mest diskussion är den om att flyttning kan tillåtas ”om det finns särskilda skäl”. Formuleringen erbjuder stora friheter för tolkning. Eftersom det är tydligt var den nya gravsättningen skulle ske anser Mary Ohlson Haid att det inte finns några hinder, och menar att hon borde kunna flytta sina föräldrar till den nya familjegraven. Plats 68 A ligger söder om kyrkan och har godkänd utsikt.

Länsrätten i Falun meddelade i november 2005 att inget av de undantag som nämns i begravningslagen kan gälla i fallet om Clas Ohlsons familjegrav, eftersom bägge makarna

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

själva valde placering av sin gravplats. Att det senare skett estetiska förändringar i omgivningen kan inte gälla som tillräckliga argument. Mary Ohlson Haid överklagade länsrättens dom och begärde prövning i kammarrätten i Sundsvall. I maj 2006 avslog kammarrätten den begärda prövningen, vilket betyder att fallet inte kan återupptas om inte nya skäl påvisas.

Toni Haid, Mary Ohlson Haid's man, avled på hösten 2006. Begravningen ägde rum i Schweiz, och gravsättningen ska inom kort ske i Insjön. Då på den nya familjegraven på plats 68 A, cirka 40 meter från Elsa och Clas Ohlsons viloplats.

Arbetsrapport

Ämnesval: Jag valde att skriva om Clas Ohlson, som grundare av Clas Ohlson AB men också som privatperson. Min mamma kommer från Insjön, Clas hemort där huvudkontoret fortfarande ligger. Företaget har alltid varit närvarande och förra året på kursen Reportage for jag till Insjön för att skriva om Clas Ohlson AB och dess betydelse för Insjön. Med blodad tand kom jag tillbaka till Stockholm med en massa nya uppslag inom samma område. Jag fick nu tillfälle att återvända till Dalarna och forska kring personen Clas, tvisten om hans grav som jag hade hört om, samt alla förberedelser inför företagets nittioårsdag.

Syftet: Meningen med min research är att stilla min och andras nyfikenhet. Väldigt lite är skrivet om Clas Ohlson, men intresset finns. Reportaget om vilka spår han lämnat i Insjön är främst till för att måla en bild av vilken nära relation företaget och mannen har till orten.

Publicering: Min handledare rekommenderade mig att höra av mig till tidningen Entreprenör, vilket låter helt i linje med min text. Jag tror att lokalmedier i Dalarna också vore intresserade.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Research: Även om undersökningen var segstartad gav intervjuer och många långa timmar på Släktforskarnas hus till sist utdelning. Gamla böcker om socknen, husförhörslängder och register gav mig nya erfarenheter om hur research kan gå till när dator och telefon inte räcker. Det är tidskrävande och frustrerande. Jag ville ta reda på om Clas gjort lumpen, och fick beställa böcker och återkomma till Krigsarkivet gång på gång utan att få några egentliga svar.

Vinkling: Personporträttet om Clas skrev egentligen sig självt så snart jag kände att jag hade tillräcklig information. Han har levt ett långt liv och där finns mycket att säga. Problemet var att hitta folk som kände honom personligen och kunde ge liv åt min bild av honom. Reportaget flöt på utan större problem, jag visste vad jag ville säga. Problemet kom vid faktaartikeln. Mycket av det jag ville få fram hängde på intervjun med Mary Ohlson Haid, vilken aldrig ägde rum. Texten blev i mitt tycke alldeles för torr, men i stort har jag skrivit som planerat.

Etiska problem: Jag blev lovad intervju med Mary Ohlson Haid i början av december, och väntade på att få hennes hemliga nummer. Jag visste att hennes man precis gått bort och att hon sörjde hemma i Schweiz, och ville därför inte ringa och prata om gravtvister utan att någon nära familjen hört sig för om det gick bra. Via mail hade jag kontakt med den person som skulle prata med henne, och avvaktade med att skriva det sista i väntan på intervjun. Sista dagen före deadline hör jag av min kontakt som meddelar att Mary visst kan svara på mina frågor, men via brev på posten. Jag måste skriva ned mina frågor, skicka dem till Dalarna, och så skickar han brevet till hennes adress. Där föll mycket av det som skulle gett mer liv åt mina texter, framför allt åt faktaartikeln.

Citatkoll: Samtliga källor förutom Sture Olsson har fått en vecka på sig att kolla igenom sina citat och de stycken jag skrivit som hänvisar till våra samtal. Hade jag inget hört från dem under sista veckan ringde jag upp och vi pratade om det. Efter ändringar har alla fått läsa igenom igen och godkänna. Sture Olsson pratade jag med dagen före deadline. Jag behövde något citat och hade frågor kvar. Han fick texten skickad till sig via e-post och återkom under dagen med sitt godkännande.

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson

Källförteckning:

Muntliga källor:

Lars Henricsson – Clas Ohlson-museet, telefonintervju 2006-12-06, Insjön
Stenåke Petersson – Släktforskarnas hus i Leksand, vecka 50-52 2006
Helen Johansson – Släktforskarnas hus i Leksand, vecka 50-52 2006
Leif Franz – familjevän till Ohlsons, Leksands gymnasium, 2006-12-12
Mona Springfield och Ann-Britt Enström – släktingar, telefonintervju 6 och 8 dec 2006
Michael Eriksson – Clas Ohlson-anställd, Insjön 2006-12-03
Johan Pellas – journalist och författare, Leksand 2006-12-04
Sture Olsson – ordf. Åhls fastighets- och kyrkogårdsnämnd, telefonintervju 2007-01-04
Karin Einarsson – registrator Sundsvalls kammarrätt, telefonintervju 2006-12-03

Tryckta källor:

Kyrkböcker från Släktforskarnas hus register (Födelseböcker, Husförhörslängder osv...)
”Den långa vägen hem”, (2002) Mary Haid
”Dalfolk”, nr 3/2006, Släkt-, Hembygds-, och Emigrationsforskarföreningens medlemsblad
”Sätra by och Åhls socken”, (1986), kulturnämnden, ISBN:91-87116-02-2
Dom i Falu Länsrätt (mål 299-05)
Beslut i Sundsvalls Kammarrätt 2006-05-23
Företagspresentation Clas Ohlson, bildspel och text
”Gravplatsen för ful” – Falukuriren 2004-06-15, Annki Hällberg
”Stoft får inte flyttas” – Falukuriren 2005-12-06, Christer Klockarås
”Masar och miljardärer” – Dagens industri, 2002-09-23
”Första spadtaget har tagits till Klasparken” – Dalademokraten, 2006-08-05, Joakim Holfve

Otryckta källor:

www.notisum.se – lagtexter

www.clasohlson.se

www.sjukvardsupplysningen.se

”Clas Ohlsons levande minne”, C-projekt ht06
Södertörns högskola
Anna Thunander, jmmh04
Handledare Kajsa Olsson
Opponent Jannike Runquist
Examinator Christian Andersson